

Ψ

**МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦІЯ**

**РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ
СВІДОМОСТІ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ
ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У
ВОЄННИЙ ТА ПОВОЄННИЙ ПЕРІОДИ**

**DEVELOPMENT OF NATIONAL AWARENESS
AND NATIONAL IDENTITY IN TIME OF WAR
AND POST-WAR PERIOD**

Рівне

29-30 листопада 2023 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Рівненський державний гуманітарний університет
Психолого-природничий факультет

**РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ТА
НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У
ВОЄННИЙ ТА ПОВОЄННИЙ ПЕРІОДИ:**

збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції

**DEVELOPMENT OF NATIONAL AWARENESS AND NATIONAL
IDENTITY IN TIME OF WAR AND POST-WAR PERIOD:**

collection of papers presented
at the International Scientific and Practical Conference

(29-30 листопада 2023 р, м. Рівне)

УДК 159.9+ 316.6

Розвиток національної свідомості та національної ідентичності особистості у воєнний та повоєнний періоди : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (29-30 листопада 2023 р м. Рівне). Упоряд. Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова. Рівне , 2023. 176 с .

Рекомендовано до друку Вченою радою Рівненського державного
гуманітарного університету

(протокол № 12 від 5.12.2023 р.)

Матеріали надруковані в авторській редакції. Редакційна колегія може не поділяти поглядів авторів. Відповідальність за зміст матеріалів, точність наведених фактів, цитат, посилань на джерела, достовірність іншої інформації та за додержання норм авторського права несуть автори.

що призводить до ефективної співпраці для досягнення спільної мети підтверджуються. Чим краще людина почуває себе в колективі і розуміє цілі організації, тим більш уваги приділяється саме виконанню роботи, а не міжособистісним стосункам.

Продуктивність діяльності організації залежить від багатьох показників, але людський фактор відіграє одну з найважливіших ролей, тож це питання станом на сьогодні потребує подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Горбунова В. В. Психологія командотворення: Ціннісно-рольовий підхід до формування та розвитку команд : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014, 380 с.
2. Горбунова В.В. Психодіагностика цінностей у практиці командоутворення. *Психологія особистості*. – 2013. №1(4). С. 222-230.
3. Карамушка Л.М. Психологія професійного вигорання підприємців : монографія. Київ, 2018, 198 с.
4. Павленчик А.О. Формування і розвиток команди при здійсненні проектних дій в організації. Львів. 2020, 11 с.
5. Пашукова Т.І. Практикум із загальної психології: Посібник. Київ : Знання, 2018, 203 с.

Кулакова Лариса Миколаївна

канд. психол. наук, доцент,

доцент кафедри вікової та педагогічної психології

Рівненського державного гуманітарного університету

м.Рівне, Україна

ЗБЕРЕЖЕННЯ РЕПРЕСОВАНИМИ УКРАЇНЦЯМИ ЕТНІЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ ЗАСЛАННЯ

«Вітчизна – це не хтось ідесь, Я – теж Вітчизна»

Іван Світличний

Проблема національної та етнічної ідентичності, була і залишається важливою теоретико-методологічною проблемою гуманітарного знання. Питання про те, хто ми, і де наше коріння, є визначальним питанням національної самосвідомості будь-якого народу, будь-якого етносу.

Протягом багатьох десятиліть нам нав'язували вигідне для прокремлівських диктаторів бачення самих себе. Безжальна імперська машина знищувала потужну та багатогранну культурну спадщину українців. Із здобуттям Україною незалежності дискусії щодо національної та етнічної ідентичності українців розгорнулися із новою силою. І хоча радянський союз припинив своє існування, проте пропагандистські директиви щодо «одного народу», «спільної мови» та «спільної історії» нікуди не зникли. Звісно, що ситуація поступово змінюється на краще, однак, на жаль, навіть у період російсько-української війни у питанні національної та етнічної ідентичності і досі відсутня єдність. Очевидно, що саме тому наша нація перебуває у зоні ризику стороннього впливу та маніпуляцій, мета яких – підірвати суверенітет України.

Мета повідомлення – здійснити аналіз понять «національна ідентичність», «етнічна ідентичність»; визначити основні ідентанти нації, етносу; розкрити психологічні механізми збереження етнічної ідентичності українців в умовах репресій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Національна ідентичність – усвідомлена приналежність до національної спільноти на основі стійкого емоційного

зв'язку, що виникає у результаті сформованої системи уявлень щодо традицій, культури, мови, політики, а також прийняття групових норм і цінностей [2].

Етнічна ідентичність – одна з форм самосвідомості індивіда чи групи людей, що ґрунтується на відчутті ними своєї належності до певної етнічної спільності. Її фундаментом є закорінена в історичній пам'яті сукупність антропологічних та культурно-символічних ознак (спільність походження, мова, релігія, територія проживання, традиції, звичаї тощо) [1].

З огляду на вище описані визначення найважливіші ідентантами нації, на нашу думку, варто вважати традиції, мову, культуру.

Традиції – досвід, звичаї, погляди, смаки, норми поведінки і т. ін., що склалися історично й передаються з покоління в покоління. Мова – найважливіший засіб спілкування людей, засіб вираження і передавання думок, почуттів, волевиявлень. Мова є однією із найважливіших цеглинок у фундаменті кожної нації. Саме у ній відображено і зафіксовано найглибші витoki свідомості народу та його ментальність, заковано народну мудрість і споконвічні знання. Мова репрезентує народ у світі, є її етнічним кордоном. Культура – прояв життя людини, що виражається у моделях поведінки, засобах і продуктах діяльності, зокрема ідеях, ідеалах, нормах та цінностях.

Протягом свого існування російська імперія, а згодом радянський союз, знищували культурні артефакти та документи, місця збереження історичної пам'яті поневолених нею народів. Згодом російська федерація замовчувала ці дії, маніпулювала історичними фактами та привласнювала крадене. Стирала пам'ять українців та інших поневолених народів про себе як націю, про історичні процеси, культурні цінності, наукові здобутки – через цензуру, пропаганду й інформаційну блокаду. Разом із цим відбувалося фізичне знищення українського народу: депортації, голодомори, репресії та війни. Їхня мета – знищити родову пам'ять українців. Важко усвідомити, через які випробування на шляху збереження своєї ідентичності доводилося і досі доводиться проходити українському народові [5]. Примусові переміщення українців супроводжувалися терором, репресіями, конфіскацією матеріальних цінностей, обмеженням політичних, соціальних, економічних і культурних прав. Звісно, все замовчували, щоб в нащадків не було спогадів про скоєні злочини.

Репресія – це дія з підпорядкування когось чи чогось силою. Суть репресії у здійсненні контролю через придушення. Синоніми слова репресія: придушення, насильство, витіснення. Репресовані – це народи (нації, народності чи етнічні групи), проти яких на державному рівні проводилася політика наклепу та геноциду за ознакою національної чи іншої приналежності, що супроводжується шляхом їхнього примусового переселення, скасування національних та державних утворень, зміни національних та територіальних кордонів, встановлення режиму терору та насильства у місцях особливого поселення [4].

Державний терор та репресивні заходи за політичною ознакою в Україні тривали з 1918 і до сер. 1980-х рр. Політичні репресії в Україні розпочалися із першої спроби встановлення радянської влади – з початку 1918 року, а закінчилися у другій половині 1980-х рр. Терор носив цілеспрямований, організований характер, уразив практично всі верстви української нації – інтелігенцію, військовиків, політиків, діячів церкви, культури та мистецтва, та найбільше вдарив по селянству. За оціночними даними (на підставі архівних матеріалів СБ України), від 1927 до 1990 р. в Україні було заарештовано понад мільйон осіб (з них понад 50% – українці), 545 тис. з них засуджені, у т.ч. – щонайменше 140 тис. розстріляно. Крім того, від кінця 1920-х і до початку 1950-х років з України виселено 2 млн. 880 тис. розкуркулених селян і членів їхніх сімей [3].

Одна з цілей примусових переселень – нівелювання кордонів між українцями та росіянами, тобто асиміляція. Російська влада століттями використовувала депортації та

репресії як метод стирання національної пам'яті, щоб викоринити прояви національної ідентичності та зробити з представників різних націй, українців – у першу чергу, один «братській народ».

Депортація має вагомий психологічний вплив: такий досвід може зламати людину, зробити її безвольною і повністю контрольованою тоталітарним режимом. Депортовані люди залишаються без майна, зв'язків, всього, що пов'язувало їх із домом. Адже на чужині вони не матимуть змоги зберігати свою ідентичність, особливо діти.

Проте часто українці в умовах вигнання, навпаки, докладали максимум зусиль задля збереження своєї етнічної ідентичності. Це простежується у світлинах та розповідях очевидців. Зокрема, це проявлялося у дотриманні звичаїв щодо обрядово-календарних свят, організації у національному стилі заручин та шлюбів і т.ін. Зі спогадів репресованих українців (авт. – на прикладі родинного досвіду) в першу чергу люди намагалися на чужині одомашнювати абсолютно чужий простір (бараки), перетворюючи його на подобу власного дому. Зовсім іншого забарвлення набували такі буденні речі, як жіночі розмови вечорами, вишивання, ткацтво, читання казок дітям, співи рідною мовою і т.ін. Це спрацьовувало як психотерапія, бо проговорюючи свої важкі думки, підтримуючи одна одну, репресантки не давали змогу одна одній відчуті відчай. Психологічний стан репресантів був не менш важливим, ніж фізичний, бо зневірена людина опускає руки, перестає боротися і фактично стає приреченою. Речі, які у повсякденному житті сприймаються як тривіальні, в надзвичайних обставинах виявлялися рятівними.

Висновки. Чому варто не забувати про історії голодоморів, депортацій та репресій, що здійснювалися стосовно українського народу? Чому українці мають усвідомити важливість національної ідентичності? Відсутність однастайності у питанні ідентичності створює підґрунтя для інформаційних атак з боку російської федерації. Вислови про «колиску трьох братніх народів», державу, яка не відбулась, радянського громадянина і «руський мир» спрямовані на розмиття кордонів нашого, українського. А теорії про «побратимство» на практиці стають відкритою військовою агресією. Тому вкрай важливо розмову про самоідентичність починати з вивчення, осмислення історії та культури нашої країни. Саме вони є свідченням, що ми – одна нація, зі своєю територією та героями.

Список використаних джерел

1. Енциклопедія історії України. URL: <http://surl.li/nqzqy>.
2. Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-71062>.
3. Політичні репресії 1920-1980-х та проблеми формування національної пам'яті. URL: <https://www.istpravda.com.ua/research/50db659307b77/> .
4. Репресія – що це таке, політичні та сталінські репресії, суть та наслідки. URL: <https://termin.in.ua/represija/>.
5. Як українцям стирали пам'ять? URL: <https://ukrainer.net/yak-styraly-pamiat/>.

Derpoliuk Elena Features of psychological correctional work with women using meditation tools in a remote setting.....	45
Доній Вікторія Сергіївна Прояви національної ідентичності українців у сучасному культурному просторі	48
Зубкевич Юлія Володимирівна, Широких Анастасія Олегівна Військова агресія як каталізатор національної свідомості українського суспільства	51
Ільчук Сергій Соціальна ексклюзія як виклик повоєнної України	52
Іщенко О.В. Соціально-психологічні особливості психологічного клімату в організації у кризовий період.....	55
Кікінежді Оксана Михайлівна, Василькевич Ярослава Зіновіївна Розвиток національної ідентичності сучасної молоді: егалітарний вимір	57
Кожем'яка Юлія Миколаївна, Чередниченко Тетяна Володимирівна Військова агресія як каталізатор національної свідомості українського	60
Компанієць Ольга Самооцінка старшокласника як передумова виникнення конфліктної взаємодії з ровесниками.....	62
Краля Катерина Миколаївна Джерела самоефективності особистості.....	65
Красовська Інна Василівна, Парфанович Іванна Іванівна Вплив командних активностей на продуктивність діяльності організації.....	67
Кулакова Лариса Миколаївна Збереження репресованими українцями етнічної ідентичності в умовах заслання.....	70
Кулаков Руслан Станіславович Національна самосвідомість особистості: теоретичні аспекти формування.....	73
Кулеша Наталія Петрівна Психологічні особливості психічного здоров'я внутрішньо переміщених осіб під час війни.....	75
Кутішевська Дарина Психологічні особливості самореалізації жінок зрілого віку....	78
Лазаренко Інеса Станіславівна, Рибак Тетяна Миколаївна Актуальність надання первинної психологічної допомоги викладачам та студентам у надзвичайних ситуаціях.....	80
Левко Олександр Олегович Формування психологічної готовності майбутніх стоматологів до професійної діяльності в умовах сьогодення	83
Литвиненко Світлана Анатоліївна, Ямницький Вадим Маркович Етапи професійно-особистісного розвитку сучасних допомагаючи практиків у системі неформальної післядипломної освіти: досвід символдрами.....	85

Розвиток національної свідомості та національної ідентичності особистості у поствоєнний період

Луцук Галина Олександрівна Розвиток соціальної відповідальності майбутніх психологів під час формування готовності до професійної діяльності у воєнний період.....	87
Луцук Тетяна Іванівна Екзистенційна криза в умовах війни : причини та наслідки..	89
Мельничук Ірина Психологічний розвиток і корекція резильєнтності особистості у воєнний період.....	92
Мешко Олександр Іванович, Павловський Тарас Анатолійович Особливості розвитку професійної стресостійкості працівників сфери надання послуг	94
Момот Марина Анатоліївна Вплив психотравмуючих ситуацій на людей похилого віку.....	97
Ніколайчук Галина Іванівна, Демчук Олена Олександрівна Формування української ідентичності в умовах сучасних викликів.....	100
Опанасюк Ірина Василівна Роль кольору в осмисленні підлітками власного емоційного контексту та його змін під впливом психотравмуючих обставин.....	103
Охріменко Наталія Павлівна Рівні патріотичної вихованості дітей 6-7 років засобами художнього краєзнавства.....	105
Павелків Віталій Романович Психологічні особливості розвитку національної свідомості та ідентичності студентської молоді у воєнний період.....	108
Паламарчук Володимир Богданович Психологічні детермінанти формування професійного мислення у майбутніх маркетологов.....	111
Паламарчук Владислав Володимирович Розвиток комунікативної компетентності майбутніх фахівців сфери бізнесу.....	114
Панащук Ігор Миколайович Відповідальність як професійно-особистісна якість майбутнього педагога.....	116
Панченко Оксана Петрівна Рівні патріотичної вихованості дітей 6-7 років засобами художнього краєзнавства.....	118
Панченко Оксана Петрівна Загальнотеоретичний аспект діяльності бізнес-психологів в умовах воєнного стану	121
Полякова Світлана Василівна, Розумний Сергій Михайлович Екстралінгвістичні засоби розкритті психологічного стану людини в умовах сучасної війни.....	123
Радул Ірина Геннадіївна Військовий стрес у дітей.....	126
Радул Сергій Григорович Effect of job related and personal stressors on the pilots.....	128

Розвиток національної свідомості та національної ідентичності особистості у поствоєнний період

Рейко Анастасія Василівна, Орап Марина Олегівна Емоційний інтелект менеджера: ключова компетентність для росту конкурентоспроможності бізнесу у воєнний час.....	131
Савелюк Наталія Михайлівна Асоціативний експеримент у дослідженні семантичних полів вербального стимулу «Україна»	135
Созонюк Ольга Степанівна Психологічний стан і національна ідентичність дітей внутрішньо переміщених осіб: сучасні виклики	137
Сидоркевич Дмитро Йосипович Психологічні умови формування професійної компетентності майбутніх фізичних реабілітологів до фахової діяльності у воєнний та повоєнний періоди.....	140
Халік Олена Олександрівна Розвиток самоосвітньої професійної компетентності випускників педагогічного ЗВО як умова ефективності відбудовчих процесів у воєнний та повоєнний періоди.....	142
Хаустова Тетяна Миколаївна Соціально-психологічні особливості життєстійкості внутрішньо-переміщених осіб.....	145
Чмут Яна, Широких Анастасія Олегівна Роль засобів масової інформації у формуванні масової свідомості громадян	147
Шевчук Анна Іванівна, Широких Анастасія Олегівна Особливості вияву підвищеної тривожності у підлітків.....	151
Шумик Любов Ростиславівна Детермінанти формування національної самосвідомості.....	153
Щирук Ірина Анатоліївна Психологічні особливості терапії осіб постраждалих на ПТСР: аксіом-особистісний підхід	157
Юрчук Олексій Іванович Основні принципи розвитку національної свідомості у дошкільному віці.....	159
Юрчук Олена Сергіївна Психологічні основи розвитку резильєнтності особистості в умовах війни.....	161
Янкавс Юрій Андрісович Психологічні умови формування комунікативної компетенції майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту у процесі професійної підготовки	163
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	166